

Oldtidens fremtid

OLAF OLSEN

Ud fra en nøgtern betragtning er titlen absurd. Oldtiden eksisterer jo ikke længere. Hvorledes kan den da have en fremtid?

Men Danmarks Oldtid lever skam i bedste velgående, både i vor bevidsthed og i kraft af de minder, den har efterladt sig. Interessen for den er større end vist nogensinde før, og vi passer bedre på dens levn, end nogen tidligere generation har ønsket og evnet. Oldtiden forandrer sig tilmed hele tiden, fordi vi samler ny viden om den, og fordi vi danner os nye tanker om, hvordan den har været. Det vil man utvivlsomt blive ved med. Derfor har oldtiden også en fremtid.

Men hvad vil fremtiden gøre ved oldtiden? Hvis vi vil spå om det, må vi gøre os klart, hvad vi selv bruger oldtiden til – og derefter overveje, om vore efterkommere kan tænkes at ville anvende den anderledes. Vort allerførste spørgsmål må derfor være: Hvorfor beskæftiger vi os overhovedet med noget så fjernt som oldtiden?

For en videnskabsmand er det naturligt at pege på menneskets erkendelsestrang som den vigtigste årsag. Vi ønsker at forstå den verden, vi lever i, og det kan man ikke uden kendskab til menneskets fortid. Hvor denne forståelse tidligere især blev baseret på tro, tilsiger vort videnskabssyn os at opbygge vor forståelse af verden på konkret viden. Sådan har det været siden renæssancen.

Forskeren, der må bygge sine konklusioner på den forhåndenværende viden, vil så at sige altid stræbe efter at udbygge denne viden for derved at tilvejebringe et sikrere grundlag for sine teorier og hypoteser. De fleste vil også se det som et mål i sig selv at gøre denne viden så komplet som overhovedet muligt.

Dette er selvsagt ikke noget, arkæologien er ene om. Videbegær er en agtværdig egenskab, og et tilsvarende behov findes i al grundvidenskab. Se f.eks. på insektforskningen. Allerede for hundrede år siden havde flittige entomologer registreret og typologiseret henved 120.000 billearter. I dag kender man mere end 350.000, og der menes at være langt igen, før man er ved vejs ende. Lægfolk vil måske synes, at de 350.000 arter må være mere end tilstrækkeligt, men den sande billeforsker véd, at der stadig er meget at lære, og han helmer ikke, før hver sten er vendt og alle træer rusket under jagten på ukendte billearter.

Vi arkæologer forstår udmærket billeforskerens motiver og har formentlig endda selv et endnu stærkere behov for at opsøge ny viden. Selv om nogle måske synes, at museernes magasiner bugner af oldsager, er forholdet dog det, at vort kendskab til fortiden i mange henseender bygger på et tilfældigt bevaret og yderst fragmentarisk udvalg af fund og jordfaste levn. Der vil altid være mere at finde og dermed også mere at indføje i den basis af viden, som faget beror på. Og det kan ikke understreges stærkt nok, at mange nytolkninger af oldtiden, måske endda de fleste, er sket som følge af uventede fund og observationer. Arkæologiens egen historie vrimler med eksempler på, at nye fund med ét har omstyrtet hævdvundne teorier og bragt helt nye perspektiver ind i opfattelsen af oldtidens mennesker, deres levevilkår og deres samfundsliv.

Hertil kommer et andet aspekt, som billeforskeren også kender, men som er om muligt endnu mere vigtigt for arkæologien: redningen af truede kilder. Hver eneste dag forsvinder der spor af Danmarks oldtid som følge af jordarbejder. Det kan være landmandens nye plov, der trækker dybere furer i ageren, marker der bebygges med beboelseshuse eller nye fabrikker, anlæg af veje og broer, etablering af naturgasnet etc. etc. Hvad der her graves bort, er uigenkaldeligt tabt. Arkæologen kan selvsagt ikke se roligt på, at hans kildemateriale forsvinder uden at være undersøgt først. Han må ud og redde, hvad reddes kan. Langt de fleste arkæologiske udgravninger i Danmark, mere end 400 hvert år, er da også nødudgravninger, der foretages med entreprenørernes gravemaskiner i hælene.

Disse mange udgravninger finder sted på grundlag af en lovgivning,

Oldtidens fremtid

der giver arkæologerne ret vidtstrakte beføjelser til at gribe ind, når der gøres fund af fortidslevn ved jordarbejder. Ifølge loven kan rigsantikvaren bl.a. forsinke anlægsarbejder i helt op til et år (hvad han dog prøver at undgå!) for at undersøge det fremkomne, før det går til. Ved at imødekomme den arkæologiske forsknings behov med så stærke bestemmelser viser staten, at den ikke opfatter udforskningen af Danmarks oldtid som en eksklusiv akademisk disciplin, men som et anliggende der vedkommer hele folket.

Oldtiden har alle dage talt til menneskers fantasi og vakt deres videbegær. Før arkæologien blev til som videnskab, var det især sagn og myter, man hæftede sig ved. Saxo Grammaticus, der omkring år 1200 skrev den første store Danmarkshistorie, fylder halvdelen af sit store værk med en perlerække af imaginære oldtidskonger og drabelige helte. Men Saxo er også den, der undrer sig over de vældige sten i jættestuernerne, som han tilskriver en uddød race af kæmper, og hans konge, Valdemar den Store, sendte en ekspedition til Runamo i Blekinge for at læse, hvad man troede var en lang indskrift fra oldtiden på en klippe.

Den store almene interesse for oldtiden hører dog en langt senere tid til. Den kom først for alvor med den folkelige vækkelse i 1800-årene, som især Grundtvig gav en stærk historisk dimension. Dette smittede af på arkæologien, som yderligere blev fremhjulpet af fagets pionerer, en række fremragende arkæologer, som fra første færd forstod, at arkæologer ikke blot skulle skrive for hinanden, men at deres videnskab var bedst tjent med, at de skrev, så arkæologien fik hele folket i tale. Og folket lyttede. Interessen blev styrket af fremkomsten af et stort antal eventyrlige oldtidsfund, deriblandt Dejbjerg-vognene, Gundestrupkedlen, Solvognen og de prægtige egekistegrave fra bronzealderen – selv om så årsagen til mange af fundene var udjævningen af titusinder af gravhøje, der ved omlægningen af landbruget efter de store landboreformer var i vejen for en rationel dyrkning af markerne. Denne ødelæggelse af oldtidsminder, der gjorde det danske landskab fattigere, blev der først sat en effektiv bom for ved naturfredningsloven af 1937.

Ikke alle interesserer sig for oldtiden for oldtidens egen skyld. Nogle vil endda være ret ligeglade med den, hvad de naturligvis skal have lov til. Men eftersom oldtiden er det første og længste led i menneskehedens

udvikling, er den storleverandør af viden og især af hypoteser til brug for politiske, økonomiske og sociale teorier og ideologier. Da arkæologiske fund sjældent giver entydige svar på samfundsspørgsmål, kan ideologerne boltre sig nogenlunde frit og benytte oldtiden efter behov – eller misbruge den, vil deres modstandere sige. Impulserne går iøvrigt også den modsatte vej. Den arkæologiske teoridannelse omkring oldtidens samfund er således i høj grad præget af de forskellige tiders vekslende politiske ideologier og strømninger, og aktuelle problemer i nutiden vil ofte få arkæologerne til at anskue oldtiden fra nye vinkler og stille spørgsmål til kilderne, som forrige generation end ikke ville have drømt om.

Det lyder måske mærkeligt, men interessen for oldtiden har både uden- og indenrigspolitiske facetter. Hvad det udenrigspolitiske angår, er der betydelig national prestige i en glørværdig fortid. Det har der altid været. Saxo fortæller, at han på ærkebiskop Absalons befaling skrev sin krønike, for at det ikke skulle hedde sig, at vi danske fra arilds tid havde ladet vore berømmelige bedrifter gå i glemme, medens vore naboer havde glæde af at kunne mindes, hvad de havde udrettet. I 15-1600-årene kappedes Europas konger om at udsende lærde værker, der skulle bevise netop deres riges urgamle oprindelse. For Danmarks vedkommende lød påstanden, at vort land var grundlagt af Abrahams sønner. Det var svært at overgå. I vore dage har vi såmænd stadig en rem af huden i vor naive stolthed over vore ubehagelige forfædre vikingernes plyndringstogter, som vi tuder turisternes øren fulde med, og som endog nu og da bliver luftet i officielle taler til prominente gæster fra de lande, det gik ud over. Tænk hvis englænderne brystede sig på samme måde over terrorbombardementet af København i 1807!

Indenrigsk har fænomener fra oldtiden en stærk symbolværdi, som nu og da benyttes i reklameverdenen (f.eks. Solvogner og det lurmærkede smør), men som tillige kan udnyttes til politisk agitation. Både sagnhelten Holger Danske og Danevirkevolden er til forskellig tid blevet brugt som symboler på vor forsvarsvilje. Nazisterne lancerede deres barske germanske krigerideal i et oldtidsantræk med en skønsom blanding af stendysser, lurblæsere og runesten som kulisser, og det er næppe

Oldtidens fremtid

et tilfælde, at vore dages ynkelige lille skare af nynazister nyligt kaldte til møde på plænen foran vikingeskibshallen i Roskilde.

I vor tid er det dog ikke ideologiske eller politiske aspekter, der er udslagsgivende for det danske folks interesse for oldtiden, men først og fremmest de synlige minder, der tildrager sig opmærksomheden, i særdeleshed gravhøjene i landskabet og de rige samlinger af oldtidsfund på museerne, der bliver besøgt som aldrig før. I den sidste menneskealder har de arkæologiske museer i Danmark alle været i stærk vækst, talrige fortidsminder er blevet restaureret, og mange steder bygges der rekonstruktioner i fuld størrelse af oldtidshuse og -skibe. Bag denne bemærkelsesværdige udvikling ligger utvivlsomt mange faktorer, deriblandt den almindelige højnelse af uddannelsesniveaet og den længere fritid, som giver bedre tid og mere lyst til at deltage i kulturelle aktiviteter. Men hertil kommer for både historiens og arkæologiens vedkommende tidens trang til »at søge rødderne« – et slemt modeudtryk, der imidlertid dækker over noget meget reelt: det enkelte menneskes følelse af usikkerhed og afmagt over for de voldsomme omvæltninger og hastige forandringer i nutiden, der får det til at søge tryghed i kendskabet til den lange historiske udvikling, det selv er et led i. Det var denne styrkede historiske sans, der i løbet af 1980'erne satte en stopper for den danske folkeskoles sindsforvirrede forsøg på at skabe en historieløs generation. Nye tider stiller altid nye spørgsmål, også om noget så fjernt som oldtiden.

* * *

Nok om fortiden og nutiden. Det var oldtidens fremtid, vi skulle se på, og vi må derfor vende tilbage til artiklens udgangspunkt: menneskets erkendelsestrang. At den skulle blive mindre i det 21. århundrede, end den har været siden verdens skabelse, er der vist ingen, der kan forestille sig. Hvad vi imidlertid ikke kan vide, er om samfundet – d.v.s. de bevilgende myndigheder plus fonde og private donatorer – i fremtiden vil være indstillet på at komme forskerne i møde med de fornødne midler til deres arbejde. Ikke mindst på grund af den øgede internationale konkurrence vil der sikkert komme flere ressourcer til de

»nyttige« fag, hvis resultater umiddelbart kan omsættes til et formål, der anses for »samfundsrelevant« – et ord, som ikke burde anvendes i denne forbindelse, eftersom al god forskning beriger samfundet. For grundforskningen og da især for kulturvidenskaberne er bevillings-situationen mere usikker. Kulturen opfattes i nogen grad som en luksus, og den bevågenhed, kulturfagene nyder, er dybt afhængig både af velstandsniveauet og af det almindelige kulturelle klima i samfundet. De ældre af os erindrer endnu den isnende »kulturpause« (endnu et skrækkeligt politikerord), der blev iværksat i 1950erne. Noget sådant kan selvsagt komme igen.

Om det så også vil ske, er uforudsigeligt. Hvad vi derimod med sikkerhed kan forudsige, er for arkæologiens vedkommende, at der fra fagets udøvere vil komme et betydeligt pres på bevillingsgiverne som følge af de nærmest utrolige nye muligheder, som udviklingen i naturvidenskaberne og teknologien giver den arkæologiske forskning på så forskellige områder som f.eks. nye dateringsmetoder, prospektering ved hjælp af satellitfotografering og modstandsmåling i jorden, undersøiske udgravningsmetoder, DNA (håber vi!) og rationel udnyttelse af den elektroniske databehandlings ufatteligt mange muligheder. Meget mere kan komme til, og det vil altsammen skriges efter udnyttelse. Så er det blot, om skriget bliver hørt, for det bliver dyrt, og oldtiden vil næppe ret ofte stå i første række, når pengene i posen skal fordeles.

Dette vil naturligvis i nogen grad være afhængigt af, om man kan fastholde den sympati, hvormed den danske befolkning og dermed indirekte bevillingsgiverne omfatter oldtiden i dag. På dette punkt er jeg optimist, i hvert fald for de nærmest kommende år, eftersom der ikke er nogen svækkelse at spore i den arkæologiske interesse, og fordi vi endnu næppe har set toppen af den kulturturisme, der synes at skulle om ikke afløse, så dog gøre indhug i strandliggernes epoke i turistverdenen. Jeg tror også, at de slående resultater, der kan forventes af de nye metoder, som arkæologien tager i brug i disse år, vil gøre deres til at holde interessen for oldtiden vedlige.

Af endnu større betydning vil det formentlig være, at trangen til at kunne støtte sig til sit lands eller sin regions historie næppe aftager lige med det samme. Snarere tværtimod. Det var ikke noget tilfælde, at

Oldtidens fremtid

arkæologiens første store vækst fandt sted i den periode, hvor nationalstaterne blev skabt. Nu er disse stater på retur, svækket af internationaliseringen og dannelsen af multinationale sammenslutninger, for Europas vedkommende EU. Men selv de mest unionsglade ønsker ikke, at Danmark skal drukne i en lind fælleseuropæisk grød. I denne fase bliver behovet for at markere den danske identitet (et andet modeord, udtales ofte *indentitet*) og det danske særpræg en stærk politisk faktor. Her kan den danske oldtid drages frem som noget, der er vort og kun vort. Arkæologien må derfor altid være rede til at stille sin viden om oldtiden til rådighed for alle, der spørger derom – og gøre det så talentfuldt og medrivende, at samfundet føler trang til at fremme den arkæologiske forskning.

For en snes år siden var de humanistiske fag plaget af en bevægelse, der – skønt angiveligt talsmand for de brede masser – ville gøre humaniora mere videnskabelige ved at introducere en hoben nye fagord, fortrinsvis sindrige og tildels uforståelige latinske konstruktioner. Denne sorte tale ramte også en kort tid vort fag, og nogle af dens tilhængere talte foragteligt om, at arkæologien var blevet reduceret til fritidsunderholdning for borgerskabet. Men vi behøver ikke de svære ord. Tværtimod er det en stor fordel for os, at selv vanskelige videnskabelige spørgsmål kan udredes i et sprog, der forstås af alle, der har lyst til at følge med. At det så af nogle opfattes som underholdende, er kun godt. Underholdning kan også være berigende, og det er jo ikke ballongynger, vi bestyrer.

Hvordan er Danmarks oldtid rustet til at møde fremtiden? Stort set godt. Produktet er der ikke noget i vejen med. Det kan for så vidt undre, eftersom Danmark er et lille land, som isen forlod sent, og i de første mange tusinde år var befolkningen her ved verdens ende yderst sparsom. Vi har da heller ingen forhistoriske monumenter af virkelig verdensklasse, hverken hulemalerier, pyramider eller gigantiske kult anlæg, romerne nåede aldrig hertil, og i det meste af oldtiden produceredes der kun jammerlig keramik i vort land. Alligevel betragter vore fagfæller ude i verden Danmark som en arkæologisk stormagt.

Dette skyldes i høj grad den forhistoriske arkæologiske forskningshistorie. Her var Danmark tidligt med i allerførste række. Christian

Jürgensen Thomsen introducerede i begyndelsen af 1800-årene tredelingen af oldtiden i en sten-, bronze- og jernalder. Videnskabsmænd fra store dele af verden valfartede til hans oldnordiske museum, der var opstillet efter de nye principper, og også hans fremragende efterfølgere J.J.A. Worsaae og Sophus Müller var centrale skikkelser i den europæiske arkæologiske forskning. Vi står på skuldrene af disse gamle kæmper. Deroppe syner vi af langt mere, end hvis vi havde stået med vore egne ben på jorden.

Denne pionerstatus er også baggrunden for, at Danmarks oldtid er så vel belyst, sammenlignet med de fleste andre landes. Den systematiske registrering af fortidsminder og indsamling af fund indledtes så tidligt, at den kunne opfange en væsentlig del af det store arkæologiske materiale, der fremkom ved driftsomlægningerne i landbruget i 1800-årene, og takket være den store folkelige interesse for oldtiden, der er et dansk særkende, tilflød fund og oplysninger i store mængder Oldnordisk Museum i København og de mange provinsmuseer, der efterhånden voksede frem. Det arkæologiske centralregister på Nationalmuseet blev derfor hurtigt meget omfattende. Det udbygges i disse år med materiale, der hidtil kun har været registreret i lokalmuseerne, og det hele overføres til edb, også i kartografisk henseende. Det Kulturhistoriske Centralregister, som det hedder i sin nye skikkelse, er herved blevet et formidabelt arbejdsinstrument for alle, der arbejder med Danmarks oldtid. Og det er ikke alene danskere.

En tredje vigtig faktor i oprustningen af Danmarks oldtid er af ret ny dato. Det er professionaliseringen af lokalmuseerne, der er gennemført i årene efter 1960. Ansættelsen af faguddannede arkæologer ved ikke mindre end 44 forskellige lokalmuseer har gjort det muligt at etablere et fintmasket net, hvor hvert museum har sit eget ansvarsområde, i hvilket man nøje følger, hvad der fremkommer ved jordarbejder, rådgiver anlægsmyndighederne og varetager de arkæologiske nøddugravinger, der bliver nødvendige. Der findes næppe noget andet land i verden, der har en så effektiv overvågning af sin arkæologiske arv. Selv i Holland, der har en særdeles velorganiseret arkæologisk redningstjeneste, er der kun halvt så mange fastansatte arkæologer til at varetage de tilsvarende opgaver.

Oldtidens fremtid

Det er også en fordel ved det danske system, at det arkæologiske udgravningsarbejde reelt er et museumsmonopol. Hvis andre – det være sig universiteternes arkæologer, kollegerne i Skov- og Naturstyrelsen eller amatører – ønsker at grave i et jordfast fortidsminde, må de søge samarbejde med enten Nationalmuseet eller det lokalmuseum, i hvis område objektet ligger. Herved sikres det, at udgravningerne bliver foretaget på fuldt forsvarlig vis, at der er styr på, hvor fundmaterialet havner, og at resultaterne bliver registreret i den landsdækkende database. Der er i Danmark tradition for et godt samarbejde mellem de professionelle arkæologer og amatørerne, og de fleste seriøse amatørarkæologer fungerer i en eller anden form for tilknytning til de lokale museer. I de senere år er der dukket en ny type amatører op: metaldetektorfolket, for hvem spændingen ved skattejagten betyder mere end arkæologien. I andre lande er detektorerne blevet en trusel mod fortidsminderne, som der gribes ind over for. I Sverige kan man endog have i fængsel for at bruge metaldetektor på forhistoriske gravpladser. I Danmark er det derimod lykkedes at etablere et frugtbart samarbejde med de ofte meget dygtige detektoramatører. Et lignende samarbejde findes i den undersøiske arkæologi, hvor amatørdykkerklubber udfører et stort rekognoscerings- og udgravningsarbejde.

Dette lyder jo godt altsammen. Men der er selvsagt også problemer. Det er således betænkeligt, at nødudgravningerne er så dominerende i det feltarkæologiske arbejde i Danmark, og især at der i alt for ringe grad er midler til at bearbejde det indkomne materiale, som derfor ofte kommer til at henligge som en død skat i museernes magasiner og arkiver. Helt død er denne skat nu ikke, eftersom den moderne edb-registrering bevirker, at den ikke går ganske i glemmebogen, men hurtigt kan kaldes frem, når der er brug for at se på den. Men for dansk arkæologi er det et stort problem, at endog store og vigtige udgravninger aldrig er blevet bearbejdet ordentligt. Her slæber vi rundt på en tung arvesynd, som det er svært at få bugt med, selv om der i den sidste generation er sket en væsentlig højnelse af disciplinen blandt de udgravende arkæologer. Det er imidlertid en grundlæggende skavank, at mange arkæologer året rundt må styrte ud til nye uopsættelige nødud-

gravninger og derved afskæres fra at fordybe sig i det materiale, de allerede har udgravet.

Der findes derfor fagfæller, som taler for, at man neddæmper redningsarkæologien og i stedet benytter midlerne til at arbejde med det allerede eksisterende materiale. Dette er efter min mening hverken realistisk eller rigtigt. De fleste af de midler, der anvendes til nødudgravningerne, er af lovgivningen knyttet direkte til dette formål og kan ikke konverteres til andre opgaver. Og vi ville ikke med sindsro kunne give afkald på mulighederne for at undersøge truede fortidslevn, der kan vise sig at være af stor arkæologisk betydning.

Nogle af kritikerne hævder, at nødudgravningerne fortrinsvis frembringer gentagelser af fund, der er gjort i forvejen. Det er simpelthen ikke rigtigt. I Det Arkæologiske Nævn, der behandler alle forslag om sådanne udgravninger på privatejede arealer, sker der på grund af de begrænsede bevillinger en behård prioritering, og Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat overvåger nidkært, at de offentlige myndigheder, der ifølge loven skal bekoste de nødudgravninger, som deres anlægsarbejder giver anledning til, ikke belastes med udgifter til ligegyldige opgaver. Også her anvendes midlerne alene til perspektivrige undersøgelser.

Som arkæolog bliver man ofte spurgt, om der virkelig kan blive ved med at være så meget at finde i den danske jord. Svaret er, at der bliver mere og mere, dette til trods for at der i vor tid går uhyggeligt meget tabt ved dybdepløjning og anden moderne jordbehandling. Til gengæld udvikles der bestandig nye og forbedrede metoder til at lokalisere arkæologiske levn, og vi bliver stadig bedre til at tolke sporene i jorden. Der er ikke mange fundtomme områder i Danmark, bl.a. fordi oldtidens landsbyer med ret korte mellemrum flyttede rundt på deres marker, vistnok for at udnytte den gødning, der i tidens løb ophobede sig under og omkring husene. Vore muligheder for at gøre nye fund og iagttagelser er i realiteten ubegrænsede. I så henseende tegner fremtiden sig lys for Danmarks oldtid. Jeg erindrer en afhandling, der udkom for en snes år siden, hvor en lærd kollega ved hjælp af statistiske beregninger påviste, at så at sige alle nedgravede metaldepoter fra bronzealderen nu var kommet for dagen. Men tryksværten var næppe blevet tør, før der

Oldtidens fremtid

blev gjort nye bronzedepotfund, det ene efter det andet. Og således vil det utvivlsomt fortsætte langt ud i fremtiden.

Blandt arkæologer er det en stående vittighed, at de bedste fund gøres i museernes magasiner. Der er meget om dette, dels på grund af det meget store ubearbejdede materiale, der ligger her, dels fordi den stadigt øgede viden gør det muligt at få gamle fund til at fortælle langt mere, end da de i sin tid blev udgravet. Der er derfor et enormt forskningspotentiale i museerne, og det udnyttes ikke tilnærmelsesvis godt nok. Museernes eget personale har sjældent overskud til at give sig i lag med det, men må lokke speciale- eller ph.d.-studerende til at tage emner herfra op til behandling. En anden fremgangsmåde, som bliver mere og mere almindelig i disse år, og som sikkert vil have fremtiden for sig, er at finde fondsstøtte til at iværksætte projekter, hvor medarbejdere i kortere eller længere tid frikøbes fra deres daglige arbejde for at koncentrere sig om særlige opgaver. Det sker ofte i samarbejde med andre forskere, hvilket især er nyttigt, når undersøgelserne har tværvidenskabelig karakter og f.eks. inddrager kvartærgeologer, biologer og antropologer. De store projekter har givet bemærkelsesværdige resultater, senest i det fundrige Østfyn, men det er iøvrigt min fornemmelse, at de nye muligheder, som den centrale edb-registrering af fund og fortidsminder rummer, på lidt længere sigt vil give enkeltmandsforskningen en renæssance inden for arkæologien.

Jeg er også overbevist om, at adgangen til de centrale edb-registre, der på få øjeblikke kan sprøjte mængder af statistik, diagrammer og fuldt færdige udbredelseskort fra sig – noget som man tidligere møjsommeligt måtte udskrive, beregne og udtegne i hånden – vil skærpe kravene til forståelse af de betydelige metodiske problemer, der knytter sig til benyttelsen af kvantitative vidnesbyrd inden for arkæologien. En øget teoretisk bevidsthed er også påkrævet i forhold til de etnografiske og socialvidenskabelige modeller, der i den sidste snes år på så mange måder har beriget arkæologien i dens forsøg på at bestemme oldtidssamfundenes strukturer, styreformer og udvikling. Her tror jeg, at man er kommet noget længere ud, end isen kan bære, men jeg er heller ikke i tvivl om, at der vil komme kritikere, som kan give debatten en tiltrængt stramning og fornuftig retning.

Olaf Olsen

Der er således nok at tage fat på. Jeg spår oldtiden en glørværdig fremtid.